

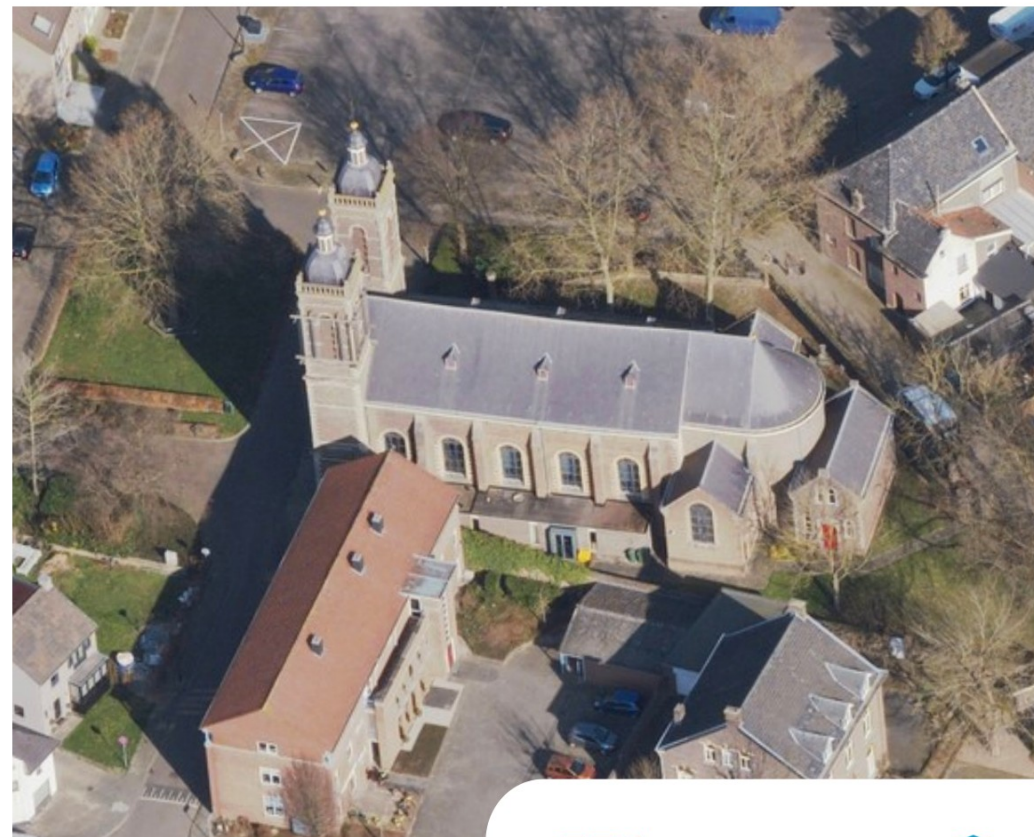
Bouwhistorische verkenning

Sint-Agneskerk, De Auw Kerk Bunde

Januari 2023 (aanvulling p.36 per december 2024)

Klement
RENTMEESTERS

Klement Rentmeesters.
**Voor de toekomst van
uw monument.**

Bouwhistorische verkenning Sint-Agneskerk, De Auw Kerk

Burchtstraat 2, Bunde

Opdrachtgever
Gemeente Meerssen
Markt 50
6231 LS, Meerssen

Contactpersoon

Datum
10 januari 2023
Aanvulling p.36 op
16 december 2024

Klement
RENTMEESTERS

Vestiging Vught
Landgoed Muyserick
Maurick 1 | 5261 NA Vught

Vestiging Gulpen
Rijks4
Rijksweg 4 | 6271 AE Gulpen

043 - 32 33 511
info@klement-rentmeesters.nl
www.klement-rentmeesters.nl

Voorwoord

Het object dat centraal staat in deze bouwhistorische verkenning is de voormalige parochiekerk van Bunde aan de Burchtstraat 2, de Sint-Agneskerk die tegenwoordig bekend staat als de “Auw Kèrk”. Het kerkgebouw is sinds zijn bestaan onderhevig geweest aan diverse wijzigingen die nauw samenhangen met de ontwikkeling van het kerkenlandschap en sociaalmaatschappelijke veranderingen. Het rapport heeft als beoogde doelstelling inzicht te bieden in de bouwgeschiedenis en de huidige monumentale waarden van het object. Deze beschrijvende waardestelling met onderliggende tekeningen vormt tevens het toetsingskader en biedt handvatten voor toekomstige plannen. Dit rapport is uitgevoerd in opdracht van de huidige eigenaar van het monument, de Gemeente Meerssen. De kerk zal binnenkort worden verkocht aan een nieuwe eigenaar die op zijn of haar beurt weer een nieuwe tijdslaag zal toevoegen aan het gebouw. We hebben naar eer en geweten deze bouwhistorische beschrijving en waardestelling gemaakt en hier met veel plezier aan gewerkt. We wensen de huidige én nieuwe eigenaar succes met de toekomstige plannen en zijn ervan overtuigd dat er zorgvuldig met de historische waarden zal worden omgegaan. Dit rapport is opgesteld conform de ‘Richtlijnen Bouwhistorisch onderzoek 2009’ van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

‘Nil volentibus arduum - Niets is onmogelijk voor hen die willen’

Klement Rentmeesters

Gulpen, januari 2023

Inleiding

1. Bouwgeschiedenis

1.1 Objectgegevens	6
1.2 Redengevende omschrijving	6
1.3 Cultuurhistorische context	7
1.4 Bouw- en gebruikshistorie	11

2. Bouwhistorische beschrijving

2.1 Exterieur	19
2.2 Interieur	21

3. Waardering

3.1 Waardestelling	37
3.2 Waardetekeningen	38

4. Bronnen

5. Beeldverantwoording

In deze bouwhistorische verkenning worden de bestaande cultuurhistorische waarden vastgelegd van de voormalige Sint-Agneskerk of Auw Kèrk aan de Burchtstraat 2 in Bunde. Voor dit onderzoek is de ontstaangeschiedenis van het object en de omgeving bestudeerd, gevolgd door bouw- en gebruiksgeschiedenis. In de waardestelling worden de cultuurhistorische waarden omschreven en aangeduid in zogenaamde waardetekeningen. Deze waardestelling en waardetekeningen dienen als toetsingskader voor de toekomstige herbestemmingsplannen.

Deze bouwhistorisch verkenning levert inzicht en kennis op over de monumentale waarden van de voormalige Sint-Agneskerk. Het onderzoek resulteert in een leidraad voor toekomstige verbouwings- en herbestemmingsplannen. Het levert bovendien richtlijnen op voor een overheidsinstantie bij de beoordeling van eventuele bouwplannen.

Een monumentaal gebouw kan pas effectief worden beschermd als er een waarde aan wordt toegekend, een zogenaamde cultuurhistorische waarde. De leesbaarheid van de cultuurhistorische waarden kan vergroot worden, door bijvoorbeeld historische elementen opnieuw zichtbaar te maken of bouwkundige elementen te herstellen. Maar ingrijpende bouwkundige aanpassingen kunnen de monumentale waarden ook aantasten. Het is daarom zaak om de monumentale waarden mee te wegen alvorens de bouwkundige ingrepen uit te voeren, om zo bescherming te bieden aan het object.

Voor deze bouwhistorische verkenning, is het kerkgebouw volledig geanalyseerd. Er is zorgvuldig gekeken naar de samenhang van de bouwkundige structuren, vorm, constructie, gebruikte bouwmaterialen

en afwerking van het gebouw. Bouwsporen vormen daarbij aanknopingspunten van wijzigingen uit het verleden. Zo laten diverse stijlen en materialen al toe om de voornaamste bouwfasen te onderscheiden.

In het eerste hoofdstuk van dit rapport wordt de bouwgeschiedenis in kaart gebracht. In paragraaf 1.1 worden de objectgegevens vermeld, gevolgd door de redengevende omschrijving van het monumentenregister in paragraaf 1.2. Sinds 1967 heeft het kerkgebouw de beschermde status van rijksmonument toegewezen gekregen. De cultuurhistorische context wordt beschreven in paragraaf 1.3 en in kaart gebracht middels historisch kaartmateriaal. In paragraaf 1.4 wordt de bouw- en gebruiksgeschiedenis gegeven aan de hand van een bestudering van historische kaarten, foto's, literatuur en bouwsporen in het werk.

In hoofdstuk 2 wordt het exterieur en interieur van het object beschreven, aan de hand van de bouwhistorie en fotomateriaal, deze brengen tevens de huidige toestand in kaart. Hoofdstuk 3 bestaat uit een waardestelling, waarin onder meer de cultuurhistorische-,

Afbeelding 1 Historische foto van het interieur van de kerk in ca. 1909, zicht richting het oksaal (bron: Beeldbank RHCL)

architectuurhistorische- en bouwhistorische waarden worden gegeven. Waardetekeningen geven in plattegronden een representatief beeld weer van deze monumentwaarden.

1. Bouwgeschiedenis

1.1 Objectgegevens

Objectinformatie	
Adres	Burchstraat 2
Administratieve gemeente	Meerssen
Status	Rijksmonument
Monumentnummer	28468
Datum inschrijving	21 februari 1967
Kadastrale gemeente	Bunde
Sectie en perceelnummer	Sectie B, Nummer 3119
Oppervlakte	1.160 m ²
Gerechtigde	Gemeente Meerssen
Soort recht	Eigendom
Soort gebouw	Parochiekerk
Bouwjaar	Verschillende bouwfaseringen
Bouwstijl	Neobarok en neorenaissance elementen

1.2 Redengevende omschrijving

Het kerkgebouw heeft op 21 februari 1967 de status als zijnde rijksmonument gekregen. De redengevende omschrijving in het monumentenregister luidt als volgt:

“Voormalige Parochiekerk, gebouwd in 1842; in 1905 vergroot en voorzien van twee torens.”

Afbeelding 2

Kadastrale kaart

1.3 Cultuurhistorische context

Zoals vele Limburgse plaatsen kent Bunde een lange ontstaansgeschiedenis. De stedenbouwkundige geschiedenis en cultuurhistorische context biedt inzicht in de ontwikkelingen die het kerkenlandschap door de eeuwen heen heeft doorgemaakt.

Bunde is gelegen op de rechterflank van het Maasdal, ten noorden van Maastricht. Het dorp ontwikkelde zich aan de noordzijde van de Geul, die uitmondt in de Maas en op haar beurt de natuurlijke grens tussen Nederland en België vormt. Van oorsprong was Bunde een kleine agrarische gemeenschap, met verspreide bebouwing en zonder duidelijke dorpskern. De boerderijen waren onderling met elkaar verbonden via veldwegen en wandelpaden. Het agrarische karakter werd grotendeels bepaald door de fruitteelt. Reeds in de 12de eeuw beschikt Bunde over een eigen kapel, die later tot parochiekerk zou worden verheven. De (kerkelijke) geschiedenis van Bunde is nauw verbonden aan het naastgelegen dorp Meerssen. Zodoende zal hieronder vooraleer de bouwgeschiedenis van de kerk van Bunde wordt besproken ook kort worden ingegaan op de ontstaansgeschiedenis van het religieuze landschap van Meerssen en Bunde.

Afbeelding 3 De kerk van Meerssen omstreeks 1670, tekenaar onbekend (bron: RCE)

Ontstaan kerkelijk landschap Meerssen

Het kerkenlandschap van Meerssen kent een bijzondere en lange geschiedenis in de oprichting van kerkgemeenschappen en kerkgebouwen. De oudst bewaard gebleven vermelding van een kerk in het dorp Meerssen bestaat uit een privilege van Paus Clixtus II uit 1119, waarin gesproken wordt over meer dan één kerk. In een eerdere oorkonde uit 986 wordt er door keizer Otto III gesproken over een 'abdij' bij Meerssen. Hiermee wordt een gemeenschap bedoeld van seculiere geestelijken onder leiding van een abt, in dit geval Reims. Uit de overdrachtsakte van het in 968 door Gerberga van Saksen geschonken landgoed Meerssen aan de Benictijnerabdij van St. Remigius in Reims blijkt dat het goed gewijd was aan de Sint-Petrus. Deze gegevens wekken de suggestie dat het domein verbonden was aan een kerk. Denkbaar is dat dit de kapel van de (voormalige koninklijke) palts geweest is.

Er zijn ook bronnen uit 888 van Koning Arnulf die doen vermoeden dat een kerk uit Meerssen inkomsten ontving van de opbrengsten van het land van de boeren en van het pasgeboren vee. Dat zou betekenen dat dat het domein van Meerssen halverwege de negende eeuw al een kerk heeft gehad.

Eerste kapel van Bunde

De oudste kerk van Bunde was oorspronkelijk een van de vier aan de proosdijkerk van Meerssen onderhorige kapellen. In een oorkonde uit 1145 van paus Eugenius III worden de vier kapellen van Amby, Houthem, Schimmert en Bunde genoemd onder de bezittingen van de abdij van Reims in het bisdom Luik. Dit is tevens het eerste geschrift waarin de naam Bunde ("Bunna") voorkomt. In latere akten uit 1178 en 1180 van paus Alexander III, de akte uit 1182 van paus Lucius III en de akte uit 1195 van Adolf I van Altena, is telkens sprake van de vier kapellen behorend bij de proosdijkerk van Meerssen. Vermoedelijk bestonden deze kapellen al een hele tijd voordat ze voor het eerst in de geschriften werden genoemd.

Aan het einde van de 12de eeuw ontstond er een conflict inzake het aantal zielzorgers van de kerk van Meerssen en de vier daaraan onderhorige kapellen en hun rechten en plichten. Voor de zielzorg in de parochie Meerssen had de prior in eerste instantie één priester aangesteld. In de ogen van de parochianen was dit echter onvoldoende om goede zielzorg in het gehele gebied te verzorgen. De spanning liep dusdanig hoog op dat er een beroep werd gedaan op Rome. Ten gevolge wees paus Celentinus III twee Keulse digniatriessen aan als pauselijke scheidsrechter. Theodericus, proost van het Sint-Andreasstift, en Radulfus, scholaster van het domkapittel, stelden in 1197 vast dat er voortaan, behalve de pastoor, nog drie priesters in de parochie gevestigd moesten zijn.

De drie priesters werden in eerste instantie belast met de bediening van de onderhorige kapellen. Daarnaast moesten zij dagelijks aanwezig zijn bij de missen in de kerk van Meerssen, alsook om de beurt, telkens een week per maand, de doopsels en andere sacramenten

toedienen. Het doopsel mocht immers enkel plaatsvinden in de parochiekerk waar ook het doopvont zich bevond. In de scheidsrechtelijke uitspraak van 1197 werden de taken van de priesters in de parochiekerk van Meerssen duidelijk omschreven, de bediening van de onderhorige kapellen konden zij verder afstemmen met hun superieur, de proost van Meerssen. De proost had tevens het benoemingsrecht van de priesters.

De feodale periode

De Late Middeleeuwen waren een politiek dynamische periode met botsende machtsverhoudingen tussen de adel, de koning van Frankrijk, de hertog van Bourgondië en de Habsburgse keizer. Tot in de 14de eeuw viel Meerssen, waaronder ook Bunde, onder het gezag van de regionale adel, de heren van Valkenburg. Vanaf 1364 viel het Land van Valkenburg onder het gezag van de hertog van Brabant. In de 14de of 15de eeuw werd de proosdijkerk van Meerssen in brand gestoken door de tegenstanders van de Bourgondiërs, die tot dan toe de landsheren waren van het land van Valkenburg.

In de 16de eeuw ontstaat kritiek op de katholieke kerk en vindt het protestantisme steeds meer weerklank. Onder Filips II, koning van Spanje en heer der Nederlanden alsook landsheer van het Land van Valkenburg, brak in de Nederlanden de opstand uit. Deze opstand zou uiteindelijk leiden tot de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648). Filips II ondersteunde de katholieke kerk, die met de Concilie van Trente (1545-1563) antwoord gaf op de Reformatie en hiermee misstanden in de katholieke kerk trachtte te zuiveren. Een belangrijke maatregel was de oprichting van meerdere, kleinere bisdommen, waaronder het bisdom Roermond.

Kerkelijk behoorde Meerssen tot 1559 tot het bisdom van Luik, dat deel uitmaakte van de Keulse

kerkprovincie. Een ingrijpende verandering vond plaats in 1561, toen het bisdom van Roermond werd opgericht. De abdij van Reims werd simpelweg onteigend. De schenking van de proosdij van Meerssen in 1561 is de voornaamste reden dat het Land van Valkenburg werd afgescheiden van het bisdom Luik en als dekenaat deel ging uitmaken van het bisdom Roermond. In 1626 werd Bunde verheven tot zelfstandige heerlijkheid en verpand aan het geslacht Van Hoensbroek-Geulle. Tot het einde van de feodale periode blijft de heerlijkheid Bunde in handen van de familie Van Hoensbroek.

Staats-Overmaas

In 1661 werden de Landen van Overmaas, waartoe ook Meerssen en Bunde behoorden, verdeeld tussen de koning van Spanje en de Staten der Verenigde Nederlanden. Meerssen, waaronder ook Bunde, kwam onder gezag van de Staten-Generaal in Den Haag. Binnen het Staatse deel van het Land van Valkenburg was het calvinisme de bevoorrechte godsdienst en brak er voor katholieken een moeilijke tijd aan.

In 1672 werden de Landen van Overmaas veroverd door het Franse leger onder leiding van de Franse koning Lodewijk XIV. De Franse bezetting zou maar van korte duur zijn, en in 1678 vielen de Landen van Overmaas weer onder Staatse gezag.

Franse tijd

In 1794 werden de Zuiderlijke Nederlanden weer veroverd door het Franse leger. In 1795 werd de Franse Republiek ingelijfd en viel Meerssen onder het Departement Nedermaas. Onder het Franse bewind werden priesters verplicht een eed af te leggen waarin getrouwheid aan de republiek en de grondwet alsook haat tegen het koningschap werd bezworen.

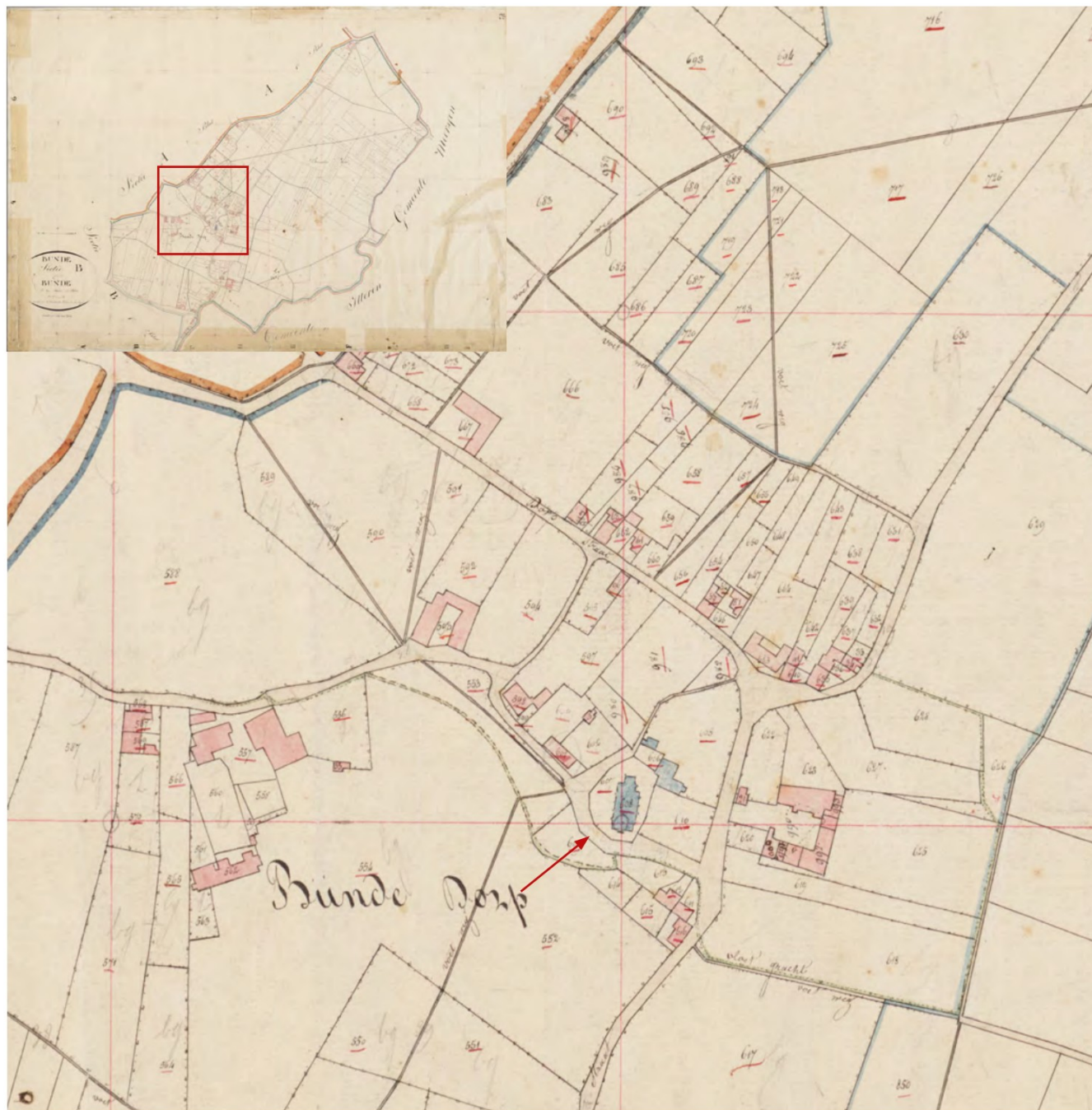
In 1801 werd het Concordaat tussen Frankrijk en de Heilige Stoel gesloten. Een gevolg van het concordaat was onder andere dat er een herindeling van de bisdommen op grondgebied van de Franse republiek plaatsvond. Het bisdom van Roermond werd opgeheven, met als gevolg dat de parochie Bunde weer onder het bisdom van Luik kwam te vallen, waartoe Bunde ook voor de oprichting van bisdom Roermond behoorde. Tot in 1840 bleef Bunde deel uitmaken van het bisdom Luik. Hierna werd de parochie ingedeeld bij het in dat jaar opgerichte apostolisch Vicariaat Roermond, dat in 1853 op haar beurt weer werd verheven tot bisdom.

Nederlandse gemeente

Na het vertrek van de Fransen omstreeks 1814 valt Bunde kort, tot 1815, onder Pruisisch bestuur. Hierna maakt het gebied deel uit van het Koninkrijk der Nederlanden. In 1830 steunt Limburg de Belgische opstand zodat ook Bunde tot 1839 deel uitmaakt van het Koninkrijk België. Na de scheiding van België en Nederland wordt Bunde een Nederlandse gemeente.

Aan het eind van 19de eeuw en in de 20ste eeuw neemt de bevolking en bebouwing in Bunde flink toe. De stijgende werkgelegenheid, mede dankzij de groeiende industrialisering van onder andere Maastricht, en de toenemende vervoersmogelijkheden (spoorweg Maastricht-Venlo uit 1865) zorgen ervoor dat Meerssen en Bunde uitgroeien tot een gewilde woonlocatie voor forensen. In de wederopbouwperiode vonden dan ook grote, planmatige uitbreidingen plaats aan de rand van de bestaande kernen, waaronder in Bunde. De uitgebreide kernen van Bunde en Meerssen kregen er een nieuw godshuis bij. In Bunde werd in 1959 de Sint-Agneskerk gerealiseerd, centraal binnen het eerste naoorlogse uitbreidingsplan (West I).

Bouwhistorische verkenning **vml. Sint-Agneskerk Bunde**

Afbeelding 5 Kadastraal minuutplan 1811-1832, de parochiekerk en de pastorie van Bunde zijn in blauw gemarkeerd (bron: Beeldbank RCE, MIN11020B02)

Afbeelding 6 Bunde omstreeks 1900 (bron: Topotijdreis)

Afbeelding 7 Bunde omstreeks 1950 (bron: Topotijdreis)

1.4 Bouw- en gebruikshistorie

De voormalige Sint-Agneskerk van Bunde kent een lange ontstaansgeschiedenis met oudere voorgangers, waaronder een 12de eeuwse kapel. Omstreeks 1600 werd de kapel verheven tot parochiekerk. De kerk werd meermaals herbouwd, gerestaureerd en uitgebreid. In onderstaande bouw- en gebruikshistorie zal worden ingegaan op de belangrijkste (gebruiks-)veranderingen en de verschillende bouwperiodes. Onderstaande bouwhistorie is grotendeels gehaald uit en gebaseerd op de inventaris van de archieven van de parochie van Bunde.

Kapel van Bunde

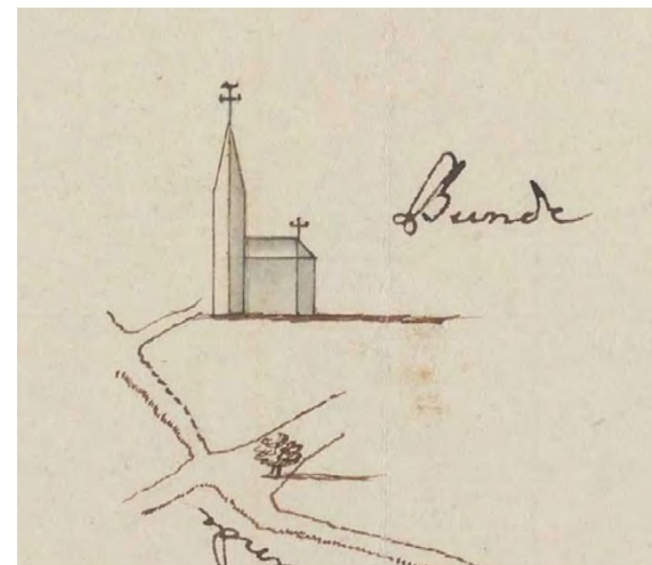
De Auw Kèrk in Bunde heet officieel de (oude) Sint-Agneskerk, geweid aan de heilige Agnes. Zoals in het vorige deel besproken is er reeds in de 12de eeuw sprake van een kapel in Bunde. De kapel was oorspronkelijk een van de vier aan de proosdijkerk van Meerssen onderhorige kapellen. In de scheidsrechtelijke uitspraak van 1197 werd bepaald dat drie priesters aangewezen moesten worden die de bediening van de onderhorige kapellen op zich zouden nemen. De proost van Meerssen had zhet benoemingsrecht van deze priesters. Vanaf die tijd kreeg Bunde zodoende een eerste priester¹, onder het gezag van de proost.

De eerst bekende rector van Bunde is Giselbert de Millen, die de kapel in 1398 bediende. De eerst bekende koster is Erken Molenner, die in 1523 het ambt koster beoefende. In de middeleeuwen zal de kapel van Bunde ongetwijfeld de nodige veranderingen zijn ondergaan of ten gevolge van bijvoorbeeld een brand herbouwd zijn geweest. In de archieven is hierover echter weinig te vinden, waardoor het onduidelijk is hoe deze middeleeuwse kerk eruit heeft gezien.

Verheving tot parochiekerk

In een akte uit 1272 krijgt de toenmalige priester van de kapel in Bunde opdracht zich te huisvesten in het dorp. Blijkbaar had Bunde zich ten aanzien van missen en zielzorg al enigszins losgemaakt van de parochiekerk van Meerssen. Hoewel de precieze datum niet bekend is, werd de kapel van Bunde naar waarschijnlijkheid tussen 1591 en 1613 tot parochiekerk verheven. De kapel beschikte in die tijd over twee altaren, toegewijd aan de Heilige Drievuldigheid en de Heilige Agnes. De kerk en beide altaren werden in 1613 geconsacreerd door Jacobus a Castro, de bisschop van Roermond. In een akte uit datzelfde jaar, van 15 juli 1613, verbeterde de bisschop de inkomsten van de pastoor en verenigde hij het beneficie van de H. Agnes met de pastorie. Aan de beneficie van de H. Agnes dankt de kerk sindsdien haar naam. De proost behield, tot aan de opheffing van de proosdij in 1779, het benoemingsrecht van de pastoor van Bunde.

Vanaf 1603 werden de dopen bijgehouden in een register. Vanaf 1606 werden ook huwelijken in dit register bijgehouden. Dit gebeurde onder leiding van pastoor Andres Driessens, die in 1599 tot pastoor van

Afbeelding 8 Uitsnede van een kaart uit ca. 1805 van het gebied tussen Meerssenhoven en Bunde, Meerssenhoven en Itteren, Hartelsteyn en Itteren (bron: Beeldbank RHCL)

Bunde werd benoemd. Gedurende het Staatse bewind vluchtte pastoor Driessens uit Bunde en stierf in 1667 in ballingschap in Meerssen.

In de "Resolutie van Raede van Staete der vereenighde nederlanden" uit 1664 worden voor het eerst gegevens gedeeld met betrekking tot inkomsten en het onderhoud van de kerk van Bunde. Daarin wordt genoemd dat het koor van het kerkgebouw in principe moest worden onderhouden door de pastoor, het schip en de klok "schijnen" tot laste te staan van de proost van Meerssen en de toren "schijnt" tot laste te staan van de Gemeente. Hieruit valt te concluderen dat het kerkgebouw in deze tijd in ieder geval bestond uit een toren met klok, schip en koor. Tevens valt hieruit op te maken dat er geen duidelijke verdeling bestond bestond over tot wiens last het onderhoud van het kerkgebouw

¹ In dit geval kan ook worden gesproken over een kapelaan of rector

kwam. Bij herstellingswerkzaamheden onstond er zodoende de nodige strijd tussen de pastoor, de proost en de Gemeente over wie er voor de kosten moest opdraaien.

Tijdens de Franse bezetting (1672-1678) kreeg Bunde kreeg opnieuw een parochieherder toegewezen, Gisbert Lottum. Pastoor Lottum liet in 1674 het altaar van de H. Drieuldigheid weer opbouwen, dat gedurende de Staatse periode was afgebroken. In dat jaar betrof de pastoor ook het pastorale huis en werden de kerk en toren opnieuw geconsacreerd. In 1676 werd de kerk door Staatse troepen ontheiligd. De pastorale goederen van pastoor Lottum werden in beslag genomen waardoor zijn inkomsten grotendeels vervielen. In 1683 verklaarden diverse priesters van omliggende parochies dat de pastoor van Bunde genoodzaakt werd de parochie toe te vertrouwen aan de pastoor van Itteren. Of dit uiteindelijk ook daadwerkelijk is gebeurd, is niet bekend.

Restauratie van de kerk

In 1697 werd pastoor Lottum opgevolgd door Willem Dolmans. Onder zijn gezag werden verschillende herstelwerkzaamheden uitgevoerd aan het schip, de toren, het dak en het koor (1697-1699) en het portaal (1710) van de kerk alsook aan de muren rond het kerkhof (1710) en het dak van de pastorie (1713). In 1723 kreeg de kerk een nieuwe klok. Na zijn dood werd pastoor Dolmans in 1747 opgevolgd door Petrus Franciscus Dumoulin. Ook tijdens het pastoraat van Dumoulin werden diverse herstelwerkzaamheden uitgevoerd aan het koor, de toren, de vloer en de sacristie (1756-1762). In 1790 kreeg de parochiekerk opnieuw een nieuwe klok. Pastoor Dumoulin overleed in

1791 en legde van te voren in zijn testament vast dat hij begraven wilde worden op het "kerkhoff in het portaal van de kerk".

Na het overlijden van pastoor Dumoulin bekleedden verschillende deservitoren het pastoraat van Bunde. Tijdens de Franse tijd werd in 1797 van Mathias Servatius Kerkhoffs, plaatsvervangend pastoor van Bunde, verlangd dat hij een eed aflegde waarin hij verklaarde trouw te zijn aan de Franse republiek. Pastoor Kerkhoffs weigerde, zoals overigens de meeste priesters, deze eed af te leggen. In een huis in de Vliegenstraat las hij in het geheim de mis, doopte daar en zegende huwelijken in.

In 1800 kreeg de parochie van Bunde weer een eigen pastoor, Jan Wijnand Thewissen. De gevraagde eed vanuit de Franse republiek was inmiddels afgezwakt en beperkte zich nu tot trouw aan de republiek en de constitutie. Desondanks verboden de bisschoppen van Roermond en Luik priesters deze eed af te leggen. Ook Thewissen weigerde de verlangde eed met het gevolg dat hij in 1801 gevangen werd genomen in Houthem. De volgende dag werd hij dankzij de Maastrichtse bierbrouwer Rutten die zijn borgtocht betaalde weer voorwaardelijk vrijgelaten.

Verheving tot succursale kerk

In de tijd dat de parochie van Bunde onder het bisdom Luik viel (na 1801 tot 1840) werd de kerk in 1803 verheven tot succursale kerk en werd de kerk van Itteren bij de parochie van Bunde gevoegd. In dat jaar was het kerkgebouw er slecht aan toe zoals is te lezen in een archiefstuk: "Les fondements et le toit ont besoin de réparation".² Het kerkgebouw beschikte in die tijd over

350 zitplaatsen. In 1808 werd de kerk van Itteren weer losgemaakt van de parochie van Bunde en verheven tot succursale kerk. In datzelfde jaar kreeg de kerk van Bunde een tweede torenklok.

Hoewel het kerkgebouw in slechte staat verkeerde en de toren zelfs op instorten stond, zou het nog tot 1821 duren voordat de eerste plannen werden gemaakt voor de restauratie van de kerk en de toren, alsook vergroting van de kerk. Het kerkbestuur vroeg subsidie om in de kosten tegemoet te komen aan de koning. Het gemeentebestuur onderstreepte dit verzoek maar kon zelf niet bijdragen aan de kosten. Op 4 juni 1822 sloeg de bliksem in de kerktoeren, de schade hiervan werd direct hersteld. In 1825 overleed pastoor Thewissen, die in zijn testament had aangegeven te willen worden begraven op het kerkhof van Bunde. Zijn grafsteen is thans ingemetseld in de buitenmuur van de later gebouwde noordelijke zijkapel.

Afbeelding 9 Grafsteen van pastoor Thewissen, ingemetseld in de gevel van noordelijke zijkapel

2 J. Habets en W. Goossens, Geschiedenis van het tegenwoordig bisdom Roermond en van de bisdommen, die het in deze westen zijn voorafgegaan. Roermond, 1927, IV p. 273.

Herbouw van de kerk

Pastoor Joannes Gerardus Frijns werd benoemd als opvolger van pastoor Thewissen. Onder zijn gezag werden in 1827 de restauratieplannen verder uitgewerkt. De kosten voor de restauratie werden in eerste instantie geraamd op f 3500. Het rijk, de provincie, het gemeentebestuur en de kapelaan van Bunde, T. J. Ruth, beloofden bij te dragen aan de kosten. Daarnaast waren de opbrengsten van de openbare verkoop van enkele percelen alsook een tijdelijke heffing van een belasting op de huurwaarde van woningen bestemd voor de kosten van restauratie en vergroting van de kerk. De bouwkundige staat van de kerk was echter inmiddels dusdanig verslechterd dat “men

genoodzaakt wierd het besluit te nemen van kerk en toren af te breken”.

In de jaren 1828 en 1829 werden de kerk en de toren daartoe opnieuw opgebouwd. De uiteindelijke kosten bedroegen f 4819,75. Niet veel later bleken de bouwmaterialen echter van slechte kwaliteit, want reeds in 1832 werd de kerk twee keer bedekt met “kalk en zwavel gemengd met peykel” aangezien “de konstruktie van het gebouw van de kerk en toren alhier ter oorzaak van de onderschiedene bouwstoffen met dewelke dit gebouw is zamengesteld niet de gewenschte sterkte welke men daarvan zoude verwacht hebben aanbied”. In het algemeen had men de neiging om datgeen dat

nog goed genoeg werd geacht van de voorgaande/ bestaande kerk te laten staan, ook al bleek achteraf dat de solidariteit vervolgens toch niet zo groot was als aanvankelijk gedacht. Dat ook bij de herbouw van de Sint-Agneskerk delen van de voorganger zijn blijven staan of materialen zijn hergebruikt is waarschijnlijk.

Ook de pastorie, die in eigendom was van de gemeente, werd in 1827 gerestaureerd. Deze restauratie bleek echter evenmin van goede kwaliteit, waartoe de gemeente enkele jaren later, in 1834, opnieuw de pastorie heeft gerestaureerd. Bij deze restauratie werden het vakwerk versteend en het strodak vervangen door een pannendak.

Uitbreiding met koor en sacristie

Een volgende belangrijke bouwphase van de kerk vond plaats in 1842 en 1843. In deze jaren werd een nieuw koor alsook een nieuwe sacristie aan de kerk gebouwd. De verbouwing vond plaats onder leiding van de Maastrichtse architect Jean Dumoulin. De kosten hiervoor werden verleend middels een rijkssubsidie van f 750 aan de gemeente.

In 1849 werd er een overeenkomst gesloten tussen het kerkbestuur en de heren J.W. en J.P. Ramakers voor het maken en leveren van een nieuw altaar. Het neobarok altaar werd in 1855 geconsacreerd. Dit altaar heeft tot de sluiting van de kerk dienst gedaan, en werd in 1967 verplaatst naar de Sint Stephanus kerk in het Duitse Grevenbroich-Elsen.

In 1859 werd het plafond vernieuwd. De uitvoerende aannemer betrof J. Bremken uit Luik en de kosten bedroegen f 600. Zowel het rijk als de provincie droegen bij in de kosten middels een subsidie van f 200.

Afbeelding 10 De parochiekerk omstreeks 1904, bestaande uit een toren, een schip van drie traveeën en een halfroond koor (bron: Beeldbank RCE)

Afbeelding 11 Interieur van de kerk, met het neobarok altaar uit ca. 1855 van atelier Ramakers, foto dd. 1958 (bron: Beeldbank RCE)

Na het overlijden van pastoor Frijns in 1865 werd hij opgevolgd door Jan Willem Hamers. In 1870 werd de pastorie door het gemeentebestuur overgedragen aan het kerkbestuur. Pastoor Hamers werd in 1872 opgevolgd door Hermanus van Haeff, die eerder, ten tijde van pastoor Frijns, als kapelaan voor de parochie werkte. Tussen pastoor Haeff en het gemeente- en kerkbestuur onstonden regelmatig conflicten, hetgeen er zelfs toe leidde dat het gemeente- en het kerkbestuur diverse verzoeken voor een nieuwe pastoor indienden bij de bisschop. Toch zou pastoor Haeff nog tot zijn overlijden in 1893 verantwoordelijk blijven voor de parochie.

Westwaartse uitbreiding

In 1894 werd Eduardus Hubertus Haenen geïnstalleerd als nieuwe pastoor van Bunde. Onder zijn gezag vonden er diverse werkzaamheden plaats. In 1895 werd het interieur van de kerk opnieuw beschilderd

door kerkschilder Guillaume Deumens. In 1897 werd de oude pastorie afgebroken ten behoeve van een nieuwe pastorie, gebouwd door de aannemers J. Lemmens en J. Nijsten. De aanneemsom hiervan bedroeg f 7653,40. Tevens werd er een nieuwe ingang naar de tuin van de pastorie gemaakt en werd de kerkhofmuur verlengd. Tijdens de bouw nam pastoor Haenen intrek bij de zusters in klooster Overbunde.

In 1904/1905 vond er een ingrijpende restauratie en verbouwing van de kerk plaats naar ontwerp van Nic Ramakers en N. Bingen. De oude toren werd afgebroken en de kerk werd met twee traveeën uitgebreid richting het westen alsook voorzien van een nieuw dubbeltorenfront. Het werk werd uitgevoerd door aannemer J. Muijres uit Sittard. In 1907 verrees vervolgens een nieuwe kerkhofmuur, de aanbesteding en het leveren van het benodigde ijzerwerk werd gegund aan H. Bastings en J. Lagro. In dat jaar werd tevens het voorplein aan de kerk verfraaid en verbeterd.

Afbeelding 14 Voorzijde na uitbreiding met dubbeltorenfront (bron: Beeldbank RCE, 1962)

Afbeelding 13 De start van de uitbreiding van de kerk omstreeks 1904 werd feestelijk ingeluid met onder andere het zangkoor St. Caecilia. Op de achtergrond zicht op de oude kerkentree voor de uitbreiding (bron: Bunde in oude ansichten)

Afbeelding 12 De nieuwe pastorie uit 1897/1898, met rechts in beeld een poortje in de kerkmuur, foto dd. 1992 (bron: Beeldbank RCE)

Pastoor Haenen werd in 1907 opgevolgd door Johannes Hubertus Lodovicus Stassen. Ter gelegenheid van zijn installatie schonk pastoor Stassen een nieuw raam aan de kerk. Na vijf jaar, in 1912, werd hij opgevolgd door pastoor Mathias Hubertus Joosten. Pastoor Joosten werd in 1924 opgevolgd door Jan Leonard Eijdens, die tot 1933 pastoor van Bunde zou blijven. Onder zijn pastoraat werd de kerk in 1925 uitgebreid met twee kinderkapellen aan weerszijden van het koor. De uitvoering werd gedaan door aannemer Smeets uit Meerssen, het timmerwerk werd verzorgd door G. Stijns. De totale kosten bedroegen f 5700.

In 1929 werd de openbare lagere jongensschool van Bunde, gelegen aan de Vliegenstraat, overgedragen aan

het kerkbestuur en ingewijd als R.K. jongensschool.

Petrus Joannes Hubertus Frenken werd in 1933 benoemd tot opvolger van pastoor Eijdens. Pastoor Frenken vroeg in 1938 wegens gezondheidsredenen ontslag aan. Hij werd opgevolgd door Maria Hubertus Gerardus Stassen, het neefje van de eerdere pastoor J.H.L. Stassen (1907-1912). Aan het einde van zijn pastoraat werden de eerste plannen gemaakt voor de bouw van een nieuwe parochiekerk.

Bouw van de nieuwe Sint-Agneskerk

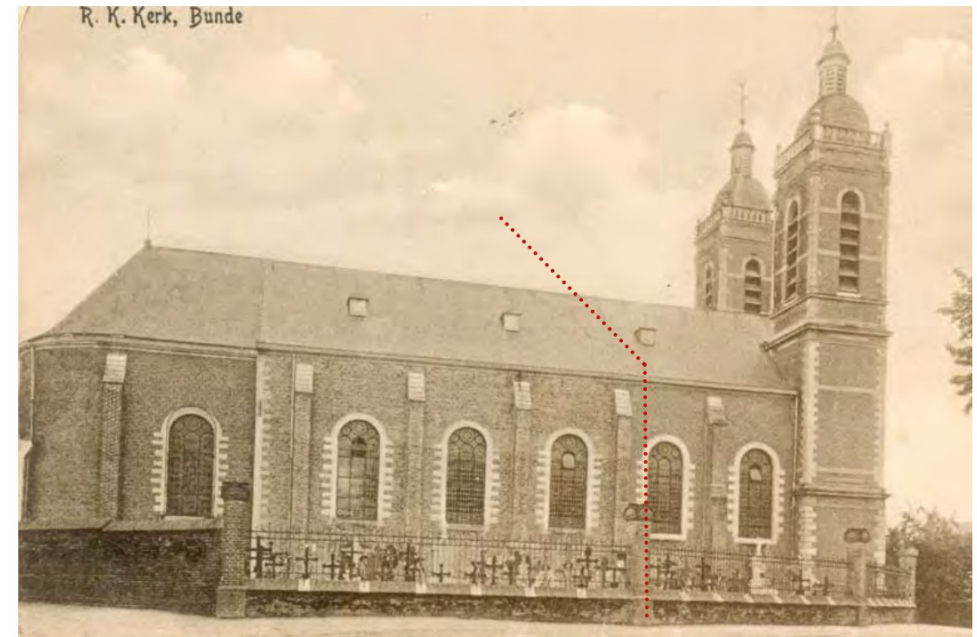
Na de Tweede Wereldoorlog nam de bevolking in Bunde flink toe. De stijgende werkgelegenheid, mede dankzij de groeiende industrialisering van onder andere Maastricht

en de toenemende vervoersmogelijkheden zorgden ervoor dat zowel Meerssen als Bunde uitgroeien tot een gewilde woonlocatie voor forensen. In eerste instantie werden er plannen gemaakt voor de uitbreiding van de bestaande parochiekerk. De twee fronttorens behoefden echter nodig onderhoud en ook de muren weken naar buiten. Na de oorlog verergerde de bouwkundige toestand waartoe in 1951 werd besloten om een nieuwe kerk te laten bouwen. Hiertoe ondernam pastoor Stassen, de laatste pastoor in de oude Sint-Agneskerk, voorbereidende werkzaamheden.

De opdracht voor de bouw van de nieuwe Sint-Agneskerk kwam in handen van zijn opvolger, bouwpastoor Frans Willem Jozef Robroek, die in 1957

Afbeelding 15 De parochiekerk omstreeks 1904, geheel links in beeld tegen het koor is de oude, lagere sacristie zichtbaar. Tevens zichtbaar zijn de oude kerkmuur en het lijkenhuisje (gesloopt). In rood de locatieaanduiding van de thans aanwezige bebouwing (bron: Beeldbank RCE)

Afbeelding 16 De parochiekerk omstreeks 1920, na westwaartse uitbreiding en de bouw van het dubbeltorenfront. Ook de glas-in-lood ramen zijn vervangen en in het dak zijn dakkapellen toegevoegd. Tevens in beeld de nieuwe kerkhofmuur met ijzerwerk (bron: Beeldbank RHCL)

werd geïnstalleerd. De nieuwe Sint Agneskerk werd gebouwd aan de hand van een samenwerking tussen architecten Van der Pluijm en Fanchamps. De kerk moest over een sobere uitstraling beschikken en functioneel van aard zijn. Firma P. Smeets uit Meerssen verzorgde de bouw. In 1959 ging de bouw van start en werd de officiële eerste steen gelegd door deken Steegmans. In 1960 sloot de oude Sint-Agneskerk haar deuren voor de eredienst en werd de nieuwe kerk in gebruik genomen.

Herbestemming van de oude Sint-Agneskerk

Reeds in 1957 werd de oude parochiekerk afgekeurd wegens de slechte staat. Een sloopvergunning werd echter geweigerd omwille van de monumentale waarde. In 1967 werd het kerkgebouw officieel aangewezen als rijksmonument. Vanaf 1963 werd de kerk verhuurd aan constructiebedrijf G.W. Sproncken. Het barok hoofdaltaar werd, zoals eerder benoemd, verkocht aan een kerk in Duitsland. De schilderijen

werden verplaatst naar het Bischoppelijk Museum in Maastricht. In 1980 poogde het kerkbestuur het inmiddels zwaar vervallen gebouw van de monumentenlijst te halen, hetgeen mislukte aangezien het gemeentebestuur het voormalige kerkgebouw liever niet uit het straatbeeld zag verdwijnen. Van een restauratie kwam het echter nog niet, omdat er geen passende functie werd gevonden. In 1988, na de gemeentelijke herindeling van 1982, kocht de nieuwe fusiegemeente Meerssen het vervallen gebouw en liet deze restaureren. Het toegangsportaal werd blijkens het opschrift reeds in 1983 gerestaureerd. Na de restauratie en verbouwing werd de voormalige Sint-Agneskerk ingericht en in gebruik genomen als cultureel centrum en gemeenschapshuis. In 2002 vond er opnieuw een verbouwing plaats en werd het gebouw omgedoopt tot "Zalencentrum De Auw Kerk". In de zomer van 2020 komt door de Covid-19 pandemie een einde aan de bijeenkomstfunctie van de Auw Kerk.

Afbeelding 17 De kerk gezien vanaf het kerkhof (thans verdwenen). Zicht op de twee torens, het halfronde koor met zijkapel daterend uit 1925 en de sacristie uit 1904/1905 (bron: Beeldbank RCE)

Afbeelding 18 De kerk omstreeks 1971, na sluiting voor de eredienst. De entreepartij is verwijderd en vervangen door een garagepoort (bron: Beeldbank RCE)

Afbeelding 19 Interieur van de kerk omstreeks 1992, na herbestemming (bron: Beeldbank RCE)

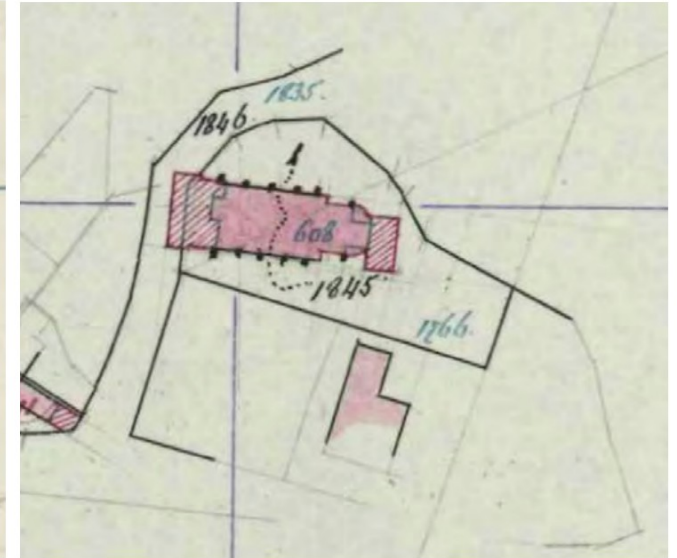
Historische ontwikkeling perceel

Afbeelding 20 Kadastraal minuutplan uit 1811-1832

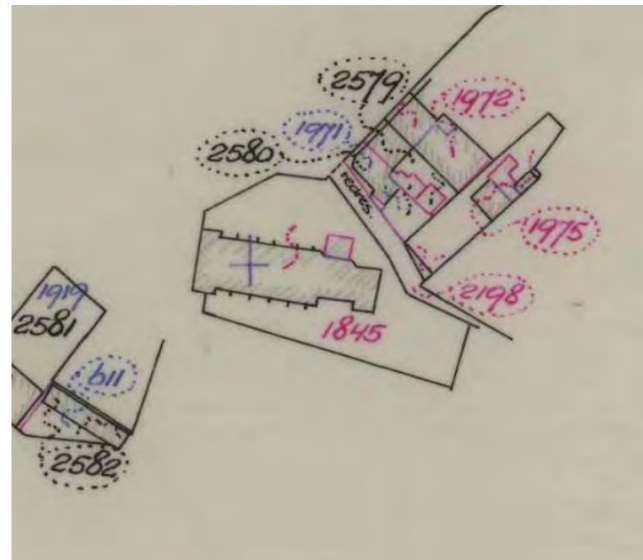
Afbeelding 21 Kadastrale hulpkaart uit 1898

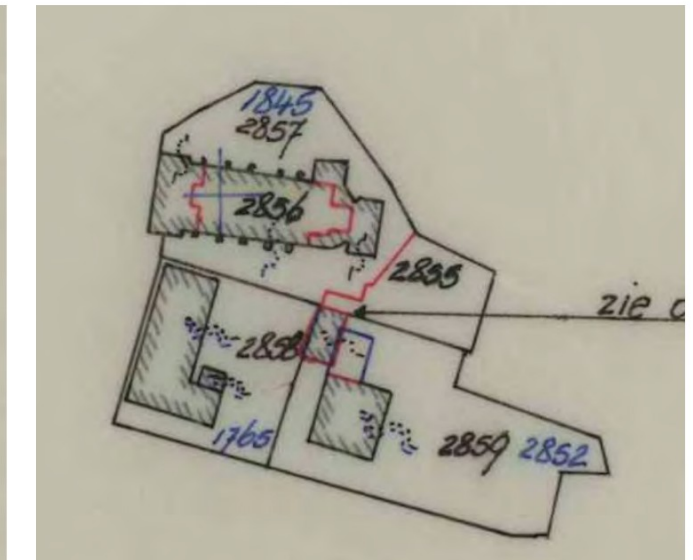
Afbeelding 22 Kadastrale hulpkaart uit 1906

Afbeelding 23 Kadastraal minuutplan uit 1909

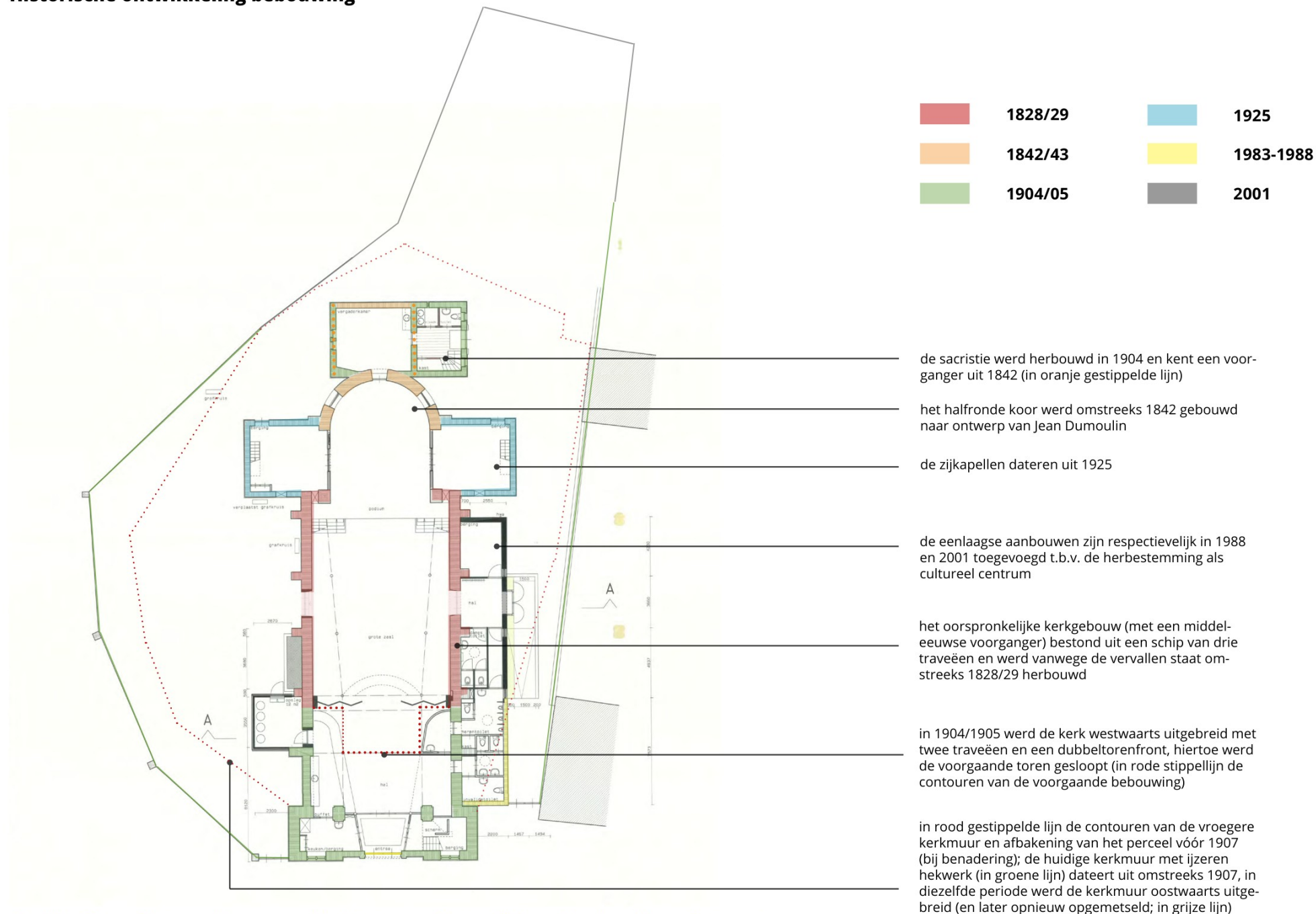

Afbeelding 24 Kadastrale hulpkaart uit 1968

Afbeelding 25 Kadastrale hulpkaart uit 1874

Historische ontwikkeling bebouwing

Afbeelding 26 Plattegrond begane grond Architectengroep Mertens BV, bewerking door Klement Rentmeesters

2. Bouwhistorische beschrijving

De voormalige Sint-Agneskerk is een eenbeukige kerk met een halfrond koor, aangebouwde sacristie, twee aangebouwde zijkapellen en een dubbeltorenfront. Het georiënteerde kerkgebouw is gelegen tussen de Burchtstraat en Heiligenbergstraat. In onderstaande bouwhistorische beschrijving wordt het kerkgebouw beschreven aan de hand van het exterieur en interieur.

2.1 Exterieur

Plattegrond

Het georiënteerde kerkgebouw staat op een grotendeels rechthoekige plattegrond en is opgebouwd uit een eenbeukig schip (zie nr. 1 in nevenstaande afbeelding) van vijf traveeën. In de vierde travee is later een nooduitgang gemaakt. De narthex/het portaal (2) is gelegen aan de westzijde en wordt geflankeerd door twee vierkante torens (3+4). In de noordelijke toren is thans een keuken gerealiseerd, de zuidelijke toren is voorzien van een trappenhuis uit eveneens een latere periode die leidt tot de verdiepingsvloeren.

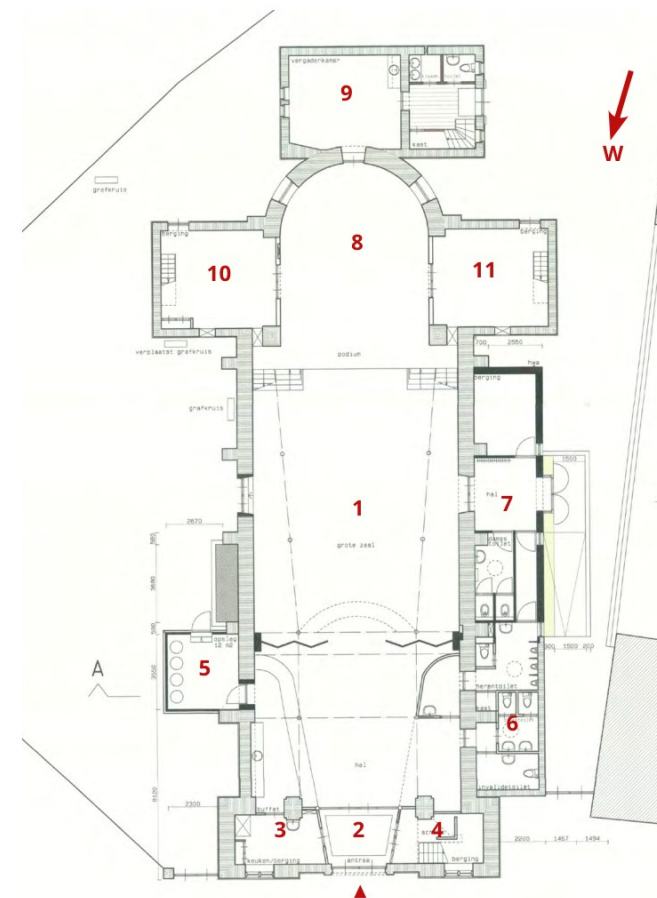
Aan de noordzijde bevindt zich ter hoogte van de bar een opslagruimte (5) van de meest recente verbouwing. Ook de eenlaagse uitbouw aan de zuidzijde van het schip dateert uit de verbouwing van respectievelijk 1988 (6) en 2001 (7) en is in gebruik voor de sanitaire voorzieningen. Beide aanbouwen zijn voorzien van een eigen uitgang. Het halfronde gesloten priesterkoor (8) is gelegen aan de oostzijde. Ten oosten daarvan aansluitend de voormalige sacristie (9) en aan weerszijden van het koor de kinderkapellen (10+11), allen met een eigen uit-/ingang. Thans zijn deze ruimtes in gebruik als opslagruimte.

Aan weerszijde van de voorgevel is de kerktuin/ het voormalige kerkhof toegankelijk middels een toegangshek. Het perceel wordt omsloten met een kerkmuur en ijzeren hekwerk.

De kerk is opgetrokken in een roodbruine handgevormde baksteen gemetseld in kruisverband. Decoratieve elementen, zoals muurbeëindigingen en raam- en deuromlijstingen zijn uitgevoerd in mergel. De afzaten zijn gerealiseerd in Naamse steen. Het geheel wordt bedekt met zadeldaken gedekt met leisteen. Het dak is ter plaatse van het schip opgebouwd uit een gewelvenconstructie met daarboven een houten kapconstructie. De kapverdieping boven de gewelvenconstructie alsook de zolder/ kapverdieping van de torens waren ten tijde van de opname niet toegankelijk.

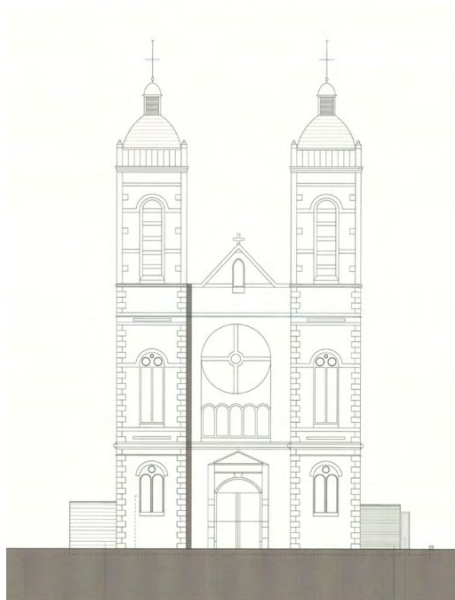
Voorgevel - westzijde

De symmetrische voorgevel bestaat uit een entreepartij van mergelblokken en is voorzien van dubbele glazen deuren. De onderste blokken zijn uit Naamse steen. Na de sluiting van de kerk voor de eredienst is de oorspronkelijke neorenaissance entreepartij vervangen geweest, zoals te zien op een foto uit 1971.

Afbeelding 27 Plattegrond Sint-Agneskerk

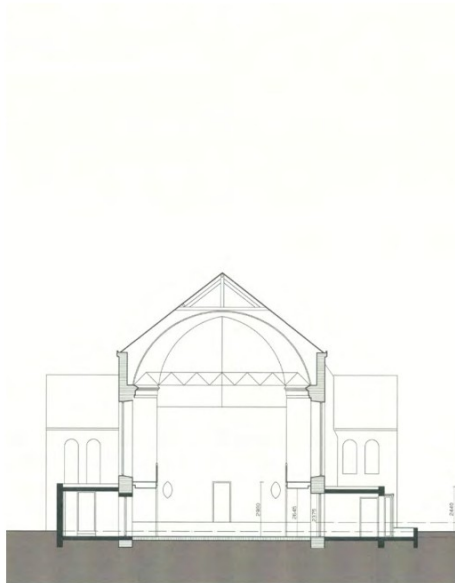
In 1983 is deze (op de toegangsdeuren na) weer in ere hersteld en werd het fronton voorzien van het opschrift "RESTAVRATA ANNO DOMINI MXMLXXXIII" (gerestaureerd in het jaar 1983). Boven de ingang, ter hoogte van de verdieping, vijf gekoppelde rondboogvormige neorenaissance raamomlijstingen, onderling verbonden met zuiltjes en gevuld met helder glas van een latere datum. Daarboven een neogotisch

Afbeelding 28 Voorgevel (west)

Afbeelding 29 Linker zijgevel (noord)

Afbeelding 30 Verticale doorsnede

Afbeelding 31 Rechter zijgevel (zuid)

roosvenster met traceerwerk in de vorm van rozetenn en eenvoudig gekleurd glas-in-lood. Het middelste deel van de gevel wordt beëindigd in een topgevel met een rondboogvormige nis met een neogotische console uit mergel. Op de nok een sober kruis.

De middentravee wordt geflankeerd door twee vierkante hoektorens. De waterlijsten uit mergel lopen door over de gehele gevelbreedte. De metselwerk van de torens is op de hoeken uitgevoerd met van hoekkettingen uit mergel waarvan de onderste blokken zijn vervaardigd in ongepolijste Naamse steen. Aan de voorzijde beschikken de torens op de begane grond en ter hoogte van de verdieping over rondboogvormig raamvensters met een rond maaswerk, thans gevuld met helder glas. De derde torenverdieping heeft in ieder gevelvlak rondboogvormige galmgaten met houten galmborden. Ter hoogte van de bovenste waterlijst op de hoeken telkens een decoratief kapiteel uit mergel. De torens hebben een balustrade en samengesteld torendak, eveneens gedekt met leien en beëindigd met een gietijzeren windveer met een bol, kruis en haan.

Linker zijgevel - noordzijde

Ter plaatse van het schip bestaat de gevel uit vijf traveeën, met in iedere travee een hoog verticaal rondboogvormige vensteromlijsting met hoekkettingen uit mergel, enkel de bovenlichten bestaande uit traceerwerk met drie cirkels zijn thans gevuld met glas-in-lood met abstracte tekeningen. De gevel wordt ondersteund door steunberen. Ter plaatse van de tweede travee (vanaf de voorzijde) een aanbouw met plat dak van een latere periode. In de derde travee is een nooduitgang toegevoegd.

Ter hoogte van het koor een lagere zijkapel daterend uit 1925 onder een zadeldak. In de westelijke gevel twee

gekoppelde rondboogvormige vensteromlijstingen met diefijzers. De noordelijke gevel wordt beëindigd in een topgevel en is voorzien van één groter rondboogvormig venster met een glas-in-lood raam, herplaatst vanuit het koor. In de oostgevel een rondboogvormige toegangsdeur met natuurstenen omlijsting en een grafsteen van pastoor Thewissen. De zijkapel is voorzien van een neorenaissance kroonlijst met kraagstenen.

Achtergevel - oostzijde

Vanaf de achterzijde van de kerk is er zicht op het halfronde koor, de sacristie en de twee zijkapellen. In de halfronde gevel van het koor tussen sacristie en zijkapellen twee ronde raamopeningen van een latere datum. De tweelaagse sacristie dateert blijkens historische foto's en de gevelsteen uit 1904. De achtergevel van de sacristie is blind uitgevoerd, het metselwerk vertoont hier een aantal onregelmatigheden zoals bouwnaden en verschillende baksteengrotes. Waarschijnlijk is een deel van de oudere en lagere sacristie, gebouwd omstreeks 1842/43, blijven staan ofwel zijn er stenen hergebruikt. De sacristie wordt bedekt met een zadeldak en heeft net als de zijkapellen een kroonlijst met kraagstenen. De noordelijke zijgevel heeft op beide bouwlagen twee gekoppelde rondboogvormige vensters met natuurstenen omlijsting en diefijzers. Centraal in de zuidelijke zijgevel een toegangsdeur met natuurstenen omlijsting en fronton, aan weerszijden een rondboogvormig venster en ter hoogte van de verdieping weer twee gekoppelde rondboogvormige vensteromlijstingen.

Rechter zijgevel - zuidzijde

De oorspronkelijke rechter zijgevel aan de zuidzijde is vrijwel identiek aan de noordelijke zijgevel, van voor naar achter bestaande uit een toren, het schip, het koor met een aangebouwde identieke zijkapel. Te onderscheiden is de nieuwe aanbouw tegen de gevel van het schip, bestaande uit één bouwlaag onder een plat dak.

2.2 Interieur

Van het kerkinterieur is sinds de sluiting van de kerk voor de eredienst en ten gevolge van verbouwingen ten behoeve van nieuwe functies nagenoeg niets meer overgebleven. Het eenbeukige kerkgebouw heeft een eenvoudige gepleisterd en beschilderd gewelvenplafond. De kapconstructie van het zadeldak was tijdens de opname niet toegankelijk, maar zal logischerwijs uit hout bestaan. De gehele interieurafwerking dateert uit een latere periode en zal daartoe slechts beperkt besproken worden.

Aan weerszijden van het koor zijn nieuwe toegangsdeuren gecreëerd die toegang bieden tot de zijkapellen. De zijkapellen zijn voorzien van een verdiepingsvloer. In de noordelijke zijkapel een glas-in-lood raam met voorstelling van de H. Agnes, in de zuidelijke zijkapel een glas-in-lood raam met een voorstelling van St. Rochus, beide geschonken door een parochiaan en met het opschrift "D.D. Vidua Nelissen-Lemmens 1908" (Doctor in de Godgeleerdheid weduwe Nelissen-Lemmens 1908). De glas in-lood-ramen zijn vervaardigd door Gebr. den Rooijen uit Roermond. In de achterzijde van het koor is tevens een nieuwe toegangsdeur gemaakt naar de voormalige sacristie. Op de zolderverdieping is de oorspronkelijke gebintenconstructie uit 1904/1905 zichtbaar.

In de kerk ligt op de begane grond een houten vloer van latere datum. Daaronder ligt mogelijk nog de oorspronkelijke tegelvloer. In het schip is aan weerszijden een stalen balkon gemaakt, steunend op stalen pilaren. Ter plaatse van de twee westelijke traveeën zijn twee betonnen verdiepingsvloeren toegevoegd. De eerste verdiepingsvloer bevindt zich op ongeveer dezelfde hoogte als het thans niet meer aanwezige oksaal. Ter plaatse van de verdiepingsvloeren zijn systeemplafonds aangebracht. Op de tweede verdieping is het gewelf voorzien van een oudere schildering met de tekst "VERHEF IN UW ZANGEN DEN LEIDSMAN DEN HERDER". De verdiepingen worden afgescheiden van de rest van de kerk middels glazen puien.

Afbeelding 32 Voorgevel

De symmetrische voorgevel wordt gekenmerkt door een dubbeltorenfront, uniek in voor zijn omgeving, met neogotische en neorenaissance elementen. Na sluiting van de kerk voor de eredienst is de oorspronkelijke neorenaissance entreepartij verwijderd en vervangen geweest, zoals te zien op een foto uit 1971 (links).

Afbeelding 33 Voorgevel

In 1983 is de neorenaissance entreepartij (op de toegangsdeuren na) weer gerestaureerd en hersteld, blijkt ook uit de aanhechting van het metselwerk. Het fronton werd voorzien van het opschrift "RESTAVRATA ANNO DOMINI MXMLXXXIII" (gerestaureerd in het jaar 1983).

Afbeelding 34 Linker zijgevel - noordzijde

De hoeken van de torens zijn gemetseld in hoekkettingen van natuursteen. Het schip wordt bedekt met een zadeldak, de dakkapellen zijn tussen 1905 en 1920 toegevoegd. De westelijke twee traveeën zijn in een identieke bouwstijl in 1905 toegevoegd aan het schip de oostelijke drie traveeën uit 1828/1829. In iedere travee, onderling van elkaar gescheiden door de externe steunberen, een ronboogvormige raamopening met natuurstenen omlijsting, de ramen dateren van een latere periode. Op de voorgrond is het muur- en hekwerk uit 1907 zichtbaar.

Afbeelding 35 Linker zijgevel - zijkapel

Ter hoogte van het koor een een lagere zijkapel uit 1925, met in de topgevel een rondboogvormig venster met een glas-in-lood raam uit 1908, logischerwijs herplaatst vanuit het koor. De zijkapel heeft een neorenaissance kroonlijst met kraagstenen.

Afbeelding 36 Linker zijgevel

In de tweede travee vanuit het oosten is later een nooduitgang toegevoegd, hetgeen ook blijkt uit de aanhechting van het metselwerk en de cementvoeg.

Afbeelding 37 Koorgevel

Zicht op het halfronde koor, met links een stuk van de gevel van de sacristie en rechts de zijkapel. Ter plaatse van het koor is een cirkelvormig vensteropening aangebracht van een latere datum, kijkend naar de aanhechting van het metselwerk alsook het raam.

Afbeelding 40 Oostzijde

Zicht op de achterzijde - oostzijde - van de kerk, met koort, sacristie en de zuidelijke zijkapel. Het kerkhof is na sluiting van de kerk geruimd.

Afbeelding 41 Detail sacristie

De blinde gevel van de sacristie vertoont onregelmatigheden in het metselwerk en twee verschillende baksteengrotes. Waarschijnlijk is een deel van de oudere en lagere sacristie, gebouwd omstreeks 1842/43, gezien er tevens een bouwnaad (aangegeven met rode pijl) zichtbaar is ter plaatse van de locatie van het geveleinde van de "voorgaande" sacristie.

Afbeelding 42 Sacristie

Zij-ingang naar de sacristie, met hoekkettingen, rondboogvormige vensteromlijstingen en neorenaissance fronton (kleinere versie van het fronton in de voorgevel) uit natuursteen. De deur is later vervangen door een nieuwer exemplaar.

Afbeelding 43 Noordelijke zijkapel

In beide zijkapellen zijn de deuren uit 1925 nog aanwezig.

Afbeelding 44 Rechter zijgevel - zuidzijde

Ter plaatse van de tweede steunbeer (tussen de tweede en derde travee) is een kleine verspringing in de gevel te zien daar waar de kerk in 1905 westwaarts werd uitgebreid. Het verschil tussen het oudere en nieuwere gedeelte is tevens te zien aan het metselwerk, beide delen zijn gemetsels in kruisverband maar de bakstenen wijken qua grootte enigszins af van elkaar en het oudere metselwerk is voorzien van een meer roze voeg.

Afbeelding 45 Rechter zijgevel - zuidzijde

Tegen de zuidgevel is na sluiting van de kerk een eenlaagse bouwvolume met plat dak toegevoegd t.b.v. facilitaire voorzieningen, deze doet afbreuk aan het aanzicht van de kerk.

Afbeelding 46 *Interieur - westzijde*

Zicht op de westzijde van de kerk vanaf de koorzijde. Vrijwel de gehele indeling, interieurafwerking en inrichting dateert uit respectievelijk 1988 of 2001. Op de verdiepingen zijn de westelijke twee traveeën van de rest van de kerk afgesloten middels een glazen wand (met glazen deuren). Op enkele plaatsen, zoals rechtsboven (aangeduid met rode pijl) zijn stukjes van het oude schilderwerk zichtbaar.

Afbeelding 47 *Interieur - detail schilderwerk*

Detail van het schilderwerk uit 1895 door kerkschilder Guillaume Deumens.

Afbeelding 48 *Interieur*

Zicht op het koor vanuit de balustrade op de tweede verdieping.

Afbeelding 49 *Interieur - detail*

De rozetten op het plafond, waar voorheen kroonluchters aan zullen hebben gehangen, lijken nog te stammen uit de 19de eeuw en voorzien te zijn van schilderwerk naar de hand van Deumens.

Afbeelding 50 Interieur - ramen

De rondboogvormige vensters in de zijgevels van het schip zijn thans gevuld met blank glas, op de bovenlichten na, deze beschikken over gekleurd glas-in-lood in een geometrisch bloemenmotief, waarschijnlijk uit 1905, ongesigneerd maar mogelijk afkomstig van atelier Den Rooijen. Aan de binnenzijde zijn voorzetramen geplaatst.

Afbeelding 51 Interieur - roosvenster voorgevel

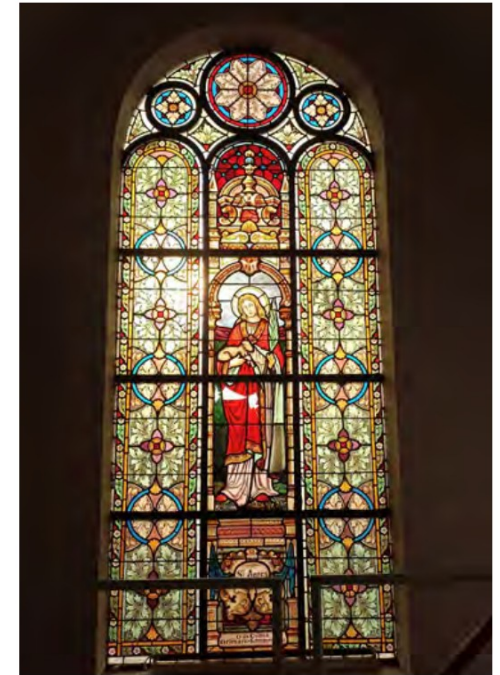
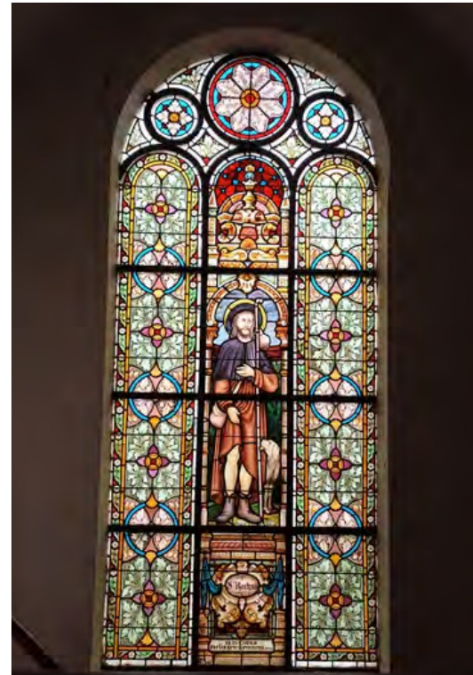
Het roosvenster ter hoogte van de tweede verdieping, geheel gevuld met glas-in-lood, zie ook bovenstaand.

Afbeelding 52 Interieur - zijkapellen glas-in-lood

Links: St. Rochus (zuidelijke zijkapel)
Rechts: St. Agnes (noordelijke zijkapel)

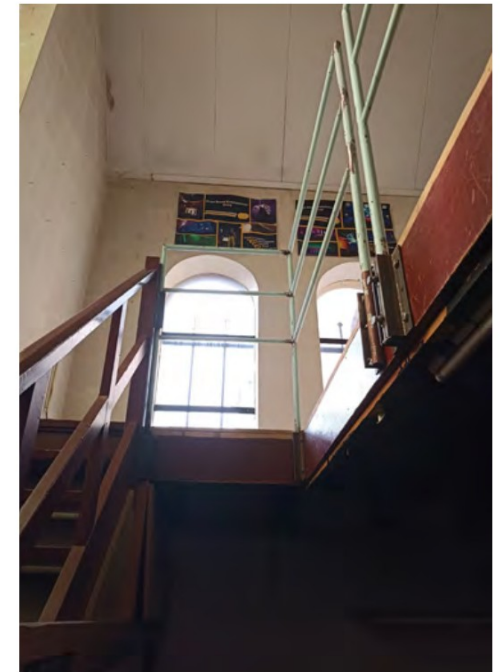
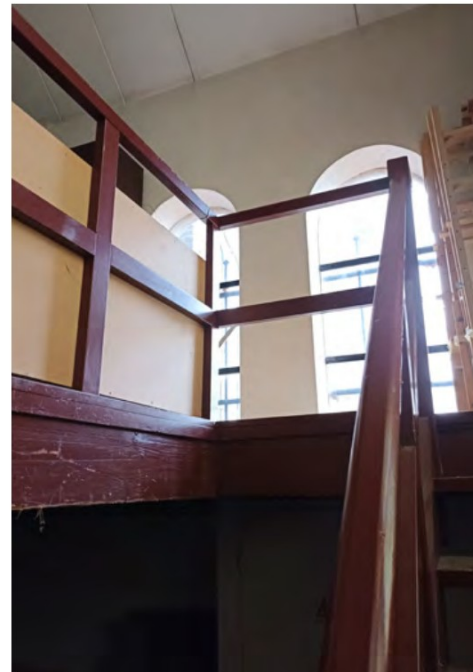
Beiden met het opschrift "D.D. Vidua Nelissen-Lemmens 1908" (Doctor in de Godgeleerdheid weduwe Nelissen-Lemmens 1908). De glas in-lood-ramen zijn vervaardigd door Gebr. den Rooijen uit Roermond. Logischerwijs werden de ramen na vervaardiging in het koor geplaatst (waar zoals te doen gebruikelijk de meest decoratieve exemplaren/ voorstellingen van heiligen werden geplaatst) en vervolgens na bouw van de zijkapellen hierheen zijn verplaatst.

Afbeelding 53 Interieur - zijkapellen

Links: Zuidelijke zijkapel
Rechts: Noordelijke zijkapel

In de zijkapellen is een verdiepingvloer aanwezig (1925), de noordelijke zijkapel heeft een balustrade van een latere datum.

Afbeelding 54 Interieur - verdieping

Het interieur gezien vanaf de verdiepingsvloer, de gehele afwerking stamt uit de laatste verbouwingsperiode (1988 en 2001), met linoleum vloerbedekking en systeemplafond.

Afbeelding 55 Interieur - zolderverdieping

Op de tweede verdieping is de rondboog voorzien van een oudere schildering met de tekst "VERHEF IN UW ZANGEN DEN LEIDSMAN DEN HERDER".

Afbeelding 56 Interieur - sacristie

Begane grond van de sacristie, met rechts een deuromlijsting uit 1905.

Afbeelding 57 Interieur - sacristie

De zolderverdieping van de voormalige sacristie, met een eenvoudig uitgevoerde houten gebintconstructie uit het begin van de 20ste eeuw.

Afbeelding 58 Kerkmuur

Zicht op het hek, pilaster en muur- en hekwerk aan de linkerkzijde van de voorgevel. Het ijzeren hekwerk, waarvan de aanbesteding werd gegund aan J. Lagro uit Beek, dateert uit omstreeks 1907 en kenmerkt zich door de ijzeren banden die samen met de gesmede spijlen een geheel vormen, een veel voorkomende oplossing uit die tijd. Datzelfde geldt voor de afgeschuinde pilasters met afdekstukken in mergel en de opzet van de lagere muur. Materiaaltechnisch is het metsel- en voegwerk van de lagere muur onder het hekwerk te dateren uit verschillende latere periodes (te zien aan de afwisseling met machinale bakstenen en het voegwerk van cementspecie); waarbij weliswaar op plaatsen delen die nog goed genoeg werden geacht zijn blijven staan of stenen werden hergebruikt.

Afbeelding 59 Kerkmuur

Detailfoto van de laatste pilaster: de bakstenen, grotendeels van het voegwerk (specie van kalk en zand) en de afdekstukken van mergel zijn eveneens te dateren uit 1907 en zodoende nog oorspronkelijk. Plaatselijk is het voegwerk hersteld met een cementspecie, te zien aan de grijze kleur (ter plaatse van de rode pijl).

Afbeelding 60 Kerkmuur

Het metselwerk van de kerkmuur aan de achterzijde van de kerk is grotendeels opnieuw opgetrokken, waarbij op enkele plaatsen oudere stenen zijn hergebruikt of delen metselwerk die nog goed genoeg werden geacht zijn blijven staan. Zo is de huidige muur aan de kant van de pastorie (rechts in beeld) nog grotendeels origineel en te dateren uit het eerste kwart van de 20ste eeuw, te zien aan het oudere voegwerk van kalk en zand. De verdere kerkmuur ter plaatse van het achtergelegen pad (links in beeld) is vrijwel overal opnieuw opgemetseld, te zien aan de losse stenen met kalkresten in het metselwerk en de cementspecie.

Afbeelding 61 Kerkmuur

Het hekje aan de achterzijde van de kerk is van recentere datum (en dateert waarschijnlijk uit de tijd van de restauratie in de jaren '80); ook de pilasters en de omliggende muur zijn van jongere datum, waarbij plaatselijk (zoals bij de linker pilaster) oudere bakstenen zijn hergebruikt.

Enkele grafstgenen zijn na het ruimen van het kerkhof nog op het terrein achtergebleven en (ogenschijnlijk) willekeurig aan de noordzijde langs de gevel geplaatst.

3. Waardering

3.1 Waardestelling

Algemene (cultuur)historische waarde

De oude Sint-Agneskerk is van algemeen cultuurhistorisch, typologisch en architectuurhistorisch belang als uitdrukking van de ontwikkeling van het katholicisme in het zuiden van Nederland en de vorming van kerkdorpen. De kerk laat de historische ontwikkeling zien van een 12de eeuwse dorpskapel, uitgegroeid naar een parochiekerk die verschillende keren werd uitgebreid en uiteindelijk getransformeerd werd naar een buurt- en sociëteitsgebouw. Deze bouwfaserings is in het exterieur en het interieur goed zichtbaar.

Architectuur- en kunsthistorische waarde

De kerk is van algemeen architectuurhistorisch belang als gaaf en typerend voorbeeld van een dorpskerk uit de 19de eeuw met uitbreidingen in de 20ste eeuw met neobarok en neorenaissance stijlelementen. Met name het dubbeltorenfront naar ontwerp van Nic Ramakers is een uiting van deze stijlelementen. De kerk is van architectonisch belang vanwege de esthetische kwaliteit van het ontwerp. De twee glas-in-lood ramen van de St. Rochus en H. Agnes zijn van kunsthistorische waarde. De waardering van de bouwfasen van 1828 tot 1925 zijn hoog monumentaal, latere toevoegingen van 1988 en 2001 zijn van indifferente waarde.

Ensemble- en situationele waarde

De voormalige Sint-Agneskerk heeft een situationele waarde omwille van de verbeteringen die zijn aangebracht aan de doorlopende weg langs de kerk en het voorplein. Tevens beschikt het kerkgebouw over een situationele waarde omwille van de functie als landmark, met name de twee torens, van verre afstand zichtbaar, fungeren als icoondrager voor de omgeving en zijn uniek in de Maasvallei. De kerk heeft een ensemblewaarde doordat het verbonden is met het omliggend perceel (voormalige begraafplaats), de kerkmuur, sacristie en pastorie. Tezamen zijn ze representatief voor de oorspronkelijke functie dat op zijn beurt van cultuurhistorische waarde is als getuigenis van de ontwikkelingen van de R.K. parochie van Bunde.

De voormalige begraafplaats is thans geruimd en kent zodoende in enge zin geen (materiële) monumentale waarde, hoewel deze plek ongetwijfeld een bijzondere plaats inneemt in de herinneringswaarde van de gemeenschap. Dit geldt ook voor de thans nog aanwezige grafstenen.

De omliggende kerkmuur is deels van positieve monumentale waarde (pilaren, muur- en hekwerk aan de noordzijde) en deels van indifferente waarde (overige deel van de kerkmuur). De positionering van de muur is echter van hoge monumentale waarde, als verwijzing naar de oorspronkelijke ruimtelijke afbakening en omwille van de hieraan verbonden ruimtelijke en cultuurhistorische beleving.

Gaafheid en herkenbaarheid

Het exterieur heeft, op de uitbreidingen in de 20ste eeuw ten behoeve van het gebruik als kerkgebouw, geen grote bouwkundige wijzingen ondergaan en heeft zijn gaafheid en herkenbaarheid behouden. De bouwfaserings draagt bij aan de cultuurhistorische belevenis van het geheel.

Het interieur is echter dermate getransformeerd dat de gaafheid en herkenbaar is aangetast. Door het ontbreken van onroerende zaken in het interieur, zoals het altaar, is de compleetheid aangetast. Nieuwe ingrepen zoals ruimteafscheidings, kleurgebruik, trappen, installaties, vloeren en plafonds maken dat van het oorspronkelijke gebruik nog weinig aan de verbeelding overgelaten wordt. Omdat bij de transformatie van 1988 en 2001 vooral de nadruk lag op exploitatie als sociëteitsgebouw, doen deze afbreuk aan het oorspronkelijk gebruik en ontwerp. De toenmalige herbestemming draagt echter wel bij aan de sociaalhistorische waarde.

3.2 Waardetekeningen

Op de waarderepresentatietekeningen op de volgende pagina's wordt de cultuurhistorische waarde aangeduid. Per kleur wordt een hoge (blauwe), positieve (groene) of indifferente (gele) waarde aan de gebouwdelen toegekend.

Hoge monumentwaarde

Onderdelen met een hoge monumentwaarde zijn cruciaal van belang voor de structuur en/of de betekenis van het object. Voor bouwdelen waaraan een hoge monumentwaarde wordt toegekend, betekent dat er vanuit bouwhistorisch oogpunt zoveel mogelijk gestreefd dient te worden naar behoud. Het aanpassen van hoog gewaardeerde elementen is alleen te verantwoorden wanneer daarmee de bestaande monumentale waarde of de beleving daarvan onaangetast blijft of wordt versterkt. Alleen in zeldzame gevallen is het mogelijk hoog gewaardeerde onderdelen te wijzigingen in hun gedaante. Indien deze delen worden gewijzigd, dan is de architectuur van het huidige gebouw maatgevend voor de vormgeving van de nieuwe toevoegingen.

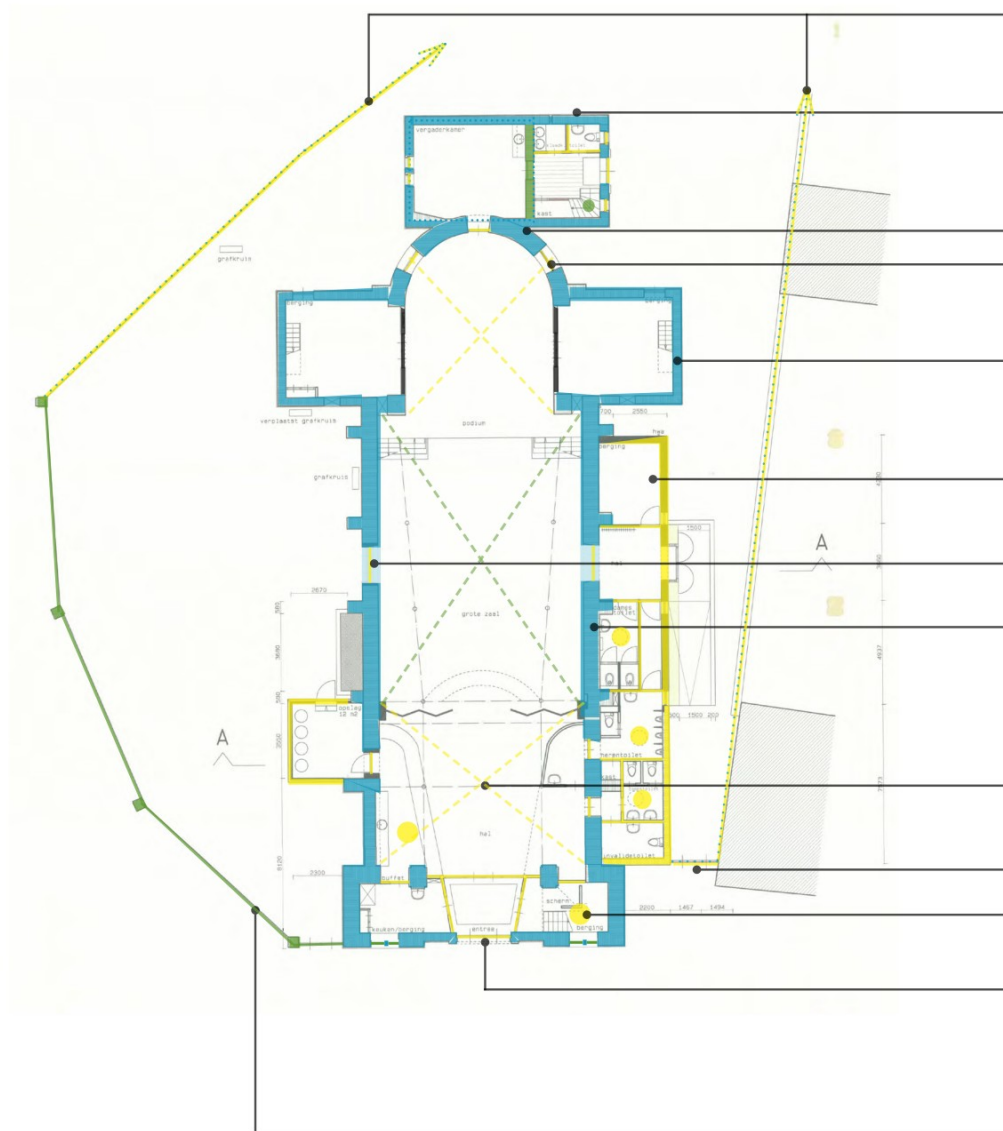
Positieve monumentwaarde

Onderdelen met een positieve monumentwaarde zijn van belang voor de structuur en/of de betekenis van het object. Voor onderdelen waaraan een positieve waarde is toegekend, geldt dat er bij de toekomstige plannen, vanuit bouwhistorisch oogpunt, gestreefd dient te worden naar zoveel mogelijk behoud. Aanpassingen zijn mogelijk, maar het monumentale karakter dient voort te blijven bestaan of versterkt te worden. De objecten of onderdelen zijn op zichzelf niet uniek of heel bijzonder.

Indifferente monumentwaarde

Onderdelen met een indifferente monumentwaarde zijn van relatief weinig belang voor de structuur en/of de betekenis van het object. Vanuit de optiek van de bouwhistorie bestaan er geen aanzienlijke argumenten die streven naar behoud van indifferent gewaardeerde elementen. Het wijzigen of slopen behoort tot de mogelijkheden en kan soms zelfs bijdragen aan een verhoogde beleving van de cultuurhistorische waarde van de overige bouwdelen.

Waarderepresentatietekeningen

het gedeelte van de kerkmuur (geheel in metselwerk opgetrokken), na het hekwerk, is een opsming van verschillende soorten baksteen en voegwerk en is grotendeels van jongere datum (idem voor het ijzeren poortje met pilaren aan de achterzijde); de kerkhofmuur op zich is zodoende van indifferente waarde (gele lijn); de positionering van de muur is echter wel van hoge monumentale waarde (in stippellijn aangegeven) aangezien deze bijdraagt bij aan de ruimtelijke en cultuurhistorische beleving

de sacristie werd herbouwd in 1904 en kent een voorganger uit 1842 waarvan nog een restant van de gevel aanwezig is

het halfronde koor werd omstreeks 1842 gebouwd naar ontwerp van Jean Dumoulin, kent een hoge monumentwaarde

de ronde raamopeningen zijn na sluiting toegevoegd en van indifferente waarde

de zijkapellen dateren uit 1925 en dragen bij aan de evolutie van de bouwfasering

de eenlaagse aanbouwen uit
respectievelijk in 1988 en 2001 kennen
een indifferente waarde

later toegevoegde deuren

het oorspronkelijke kerkgebouw (met een middeleeuwse voorganger) bestond uit een schip van drie traveeën en is later westwaarts uitgebreid, de opzet kent een hoge monumentale waarde

systeemplafond alsook de verdere interieurafwerking van indifferente waarde

hekwerk van recente datum

recent gerealiseerd trappenhuis

de entreeomlijsting kent een hoge monumentwaarde omwille van de afleesbaarheid van de bouwstijl, de deuren zijn van indifferente waarde

de kerkmuur met ijeren hekwerk uit 1907, deze draagt bij aan de cultuurhistorische beleving maar is niet uitzonderlijk of bijzonder uitgevoerd en kent zodoende een positieve monumentale waarde

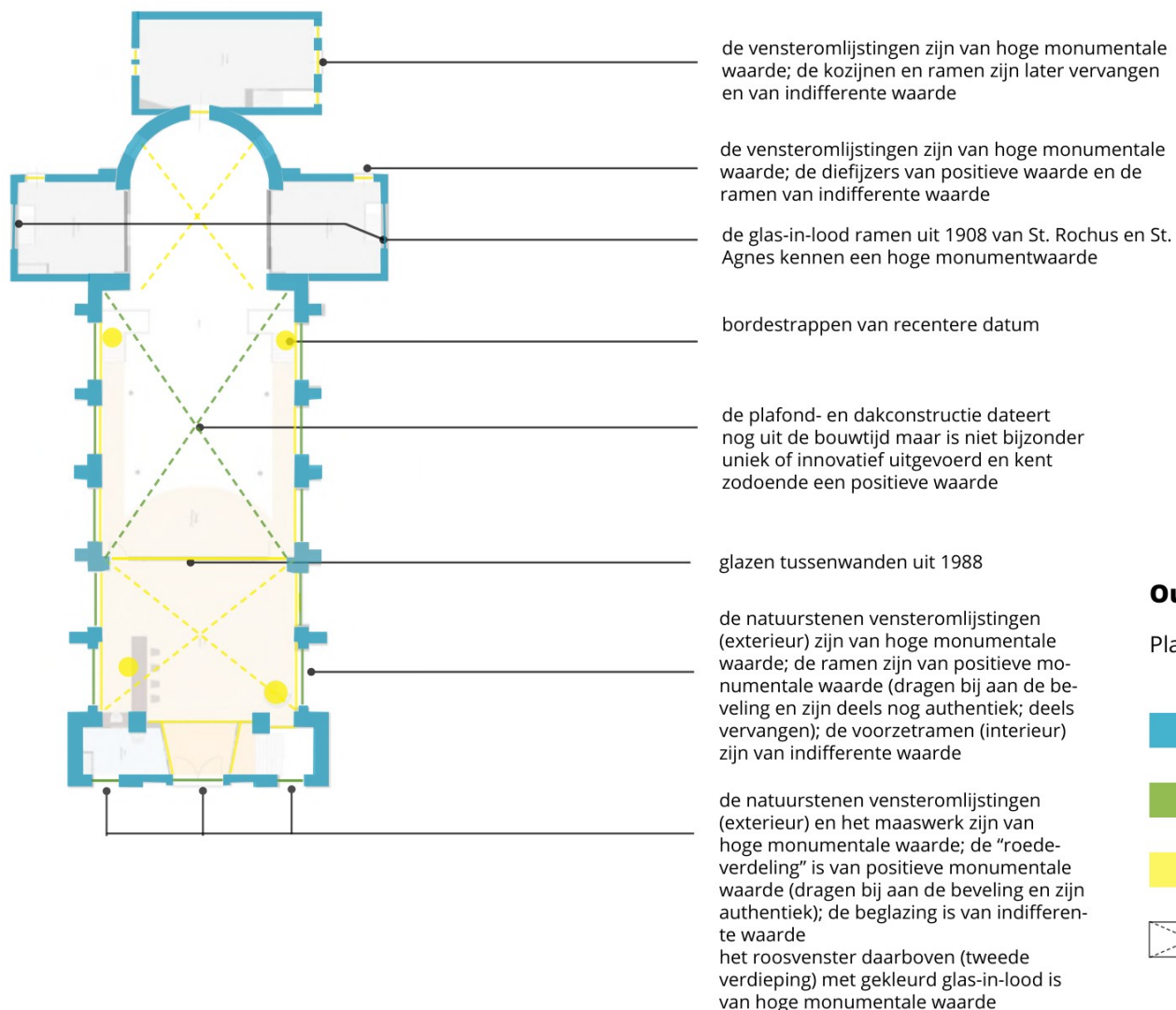
Oude Sint-Agneskerk Bunde

Plattegrond begane grond

- Hoge monumentwaarde
- Positieve monumentwaarde
- Indifferente monumentwaarde
- Monumentwaarde van plafond / kap (3 categorieën)
- Interieuraspecten (3 categorieën)

Afbeelding 58 Plattegrond begane grond Architectengroep Mertens BV, bewerking door Klement Rentmeesters

Waarderepresentatietekeningen

Oude Sint-Agneskerk Bunde

Plattegrond verdieping

- Hoge monumentwaarde
- Positieve monumentwaarde
- Indifferente monumentwaarde
- Monumentwaarde van plafond / kap (3 categorieën)
- Interieurspecten (3 categorieën)

Afbeelding 59 Plattegrond verdieping, door Klement Rentmeesters

4. Bronnen

Boeken

Bunde in oude ansichten. P.M.H. Crombag, B.M.Th. Goummans, J.H.H. Keijsers & H.P. Konings, 1990

In de armen van de Maas, Geul en Watervalderbeek. De loop van de geschiedenis in de gemeente Meerssen. F. Hovens, 2017

Inventarissen

Inventaris van de archieven van de Rooms-Katholieke parochie van de H. Agnes te Bunde, 1603-1970. W. van Mulken, 1975

Inventaris van de archieven der gemeente Bunde, 1800-1927. W. van Mulken, 1974

Kadaster

Actuele kadastrale situatie

Historische kadastrale kaarten

Kerkgebouwen in Limburg (website)

Agneskerk (oude kerk), via: <https://www.kerkgebouwen-in-limburg.nl/kerken/bunde/agneskerk-oude-kerk>

Regionaal Historisch Centrum Limburg

Beeldbank

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Beeldbank

Kadastraal verzamelplan, minuutplan en oorspronkelijke aanwijzende tafels

Monumentenregister

Richtlijnen Bouwhistorisch onderzoek, 2009

5. Beeldverantwoording

	Afbeeldingnummer
Beeldbank RCE	voorpagina, 3, 5, 10-12, 14, 15, 17-10, 32
Agrimeter	titelpagina
Klement Rentmeesters	voorwoord, inhoudsp., 9, 33-59
Beeldbank RHCL	1, 8, 16
Kadastrale kaart	2
Beeldbank VU	4
Topotijdreis	6, 7
Bunde in oude ansichtkaarten	13
Kadaster Archief	21-25
Architectengroep Mertens BV Heerlen	26-31

Klement Rentmeesters.

Voor de toekomst van uw monument.

Makelaardij

Beheer en exploitatie

Herbestemming

Subsidies

Grondzaken

www.klement-rentmeesters.nl